

O'ZBEKISTONDA AXBOROT XAVFSIZLIGI VA KIBERXURUJLARNING OLDINI OLISHGA DOIR DAVLAT SIYOSATI

Jabborov Ziyo Burxon o'g'li

TDSHU Sharq xalqlari tillari va adabiyoti instituti tyutori

Jabborova Nargiza Baxtiyor qizi

**Toshkent shahar Yunusobod tumani 239-sonli ayrim fanlari chuqur o'qitiladigan
sinflari mavjud umumiy o'rta ta'lim maktabi o'qituvchisi**

Tel. (90) 9010904

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13928051>

Annotatsiya: Axborot xavfsizligi va kiberxurujlarning oldini olish masalalari global miqyosda dolzarb muammo bo'lib, O'zbekiston ham ushbu tahdidlarga qarshi kurashda faol siyosat yuritmoqda. Ushbu tezisda O'zbekiston Respublikasining axborot xavfsizligi sohasidagi davlat siyosati va normativ-huquqiy asoslari tahlil qilinadi. Tezisda O'zbekiston hukumati tomonidan kiberxurujlarga qarshi kurashish bo'yicha qabul qilingan chora-tadbirlar, strategiyalar va texnologik yangiliklar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, xalqaro tajribalar asosida milliy axborot tizimlarini himoya qilishda samarali usullar taklif etiladi. Ushbu siyosatning maqsadi davlat va jamoat manfaatlarini himoya qilish, davlat boshqaruvi va fuqarolar axborot tizimlarining barqaror va xavfsiz ishlashini ta'minlashdir.

ASOSIY QISM

Bugun dunyo shiddat bilan rivojlanayotgan, har qadamda yangidan yangi texnologiyalar, innovasion ixtirolar hayotimizga kirib kelayotgan zamonda yashamoqdamiz. Dunyoning istalgan tomonida sodir bo'layotgan voqea-hodisalardan soniyalar ichida xabardor bo'lish so'nggi yillarda xech kimning hayratiga sazovor bo'lmayapti. Chunki, XXI asr insoniyat tarixiga texnika va texnologiyalarning rivojlangan asri sifatida kirib keldi. E'tibor qaratadigan bo'lsak, axborot texnologiyalari rivojlangani sayin, insoniyatning axborotga bo'lgan extiyoji ham oshib bormoqda. Hozirgi kunda axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi, shu bilan birga butunjahon Internet tarmog'idan keng foydalanish, kundalik hayotimizning bir qismini tashkil etib, xizmat ko'rsatish, ilm-fan, talim sohasi va har bir insonning fikrlash tarziga ijobiy tasir ko'rsatmoqda. Axborotlashtirish, bu umumjahon jarayon bo'lib, taraqqiy etgan mamlakatlarning jahon bozoridagi peshqadamligi, iqtisodiy o'sishi va milliy xavfsizligini tamin etadi. Globallashuv davri ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda dunyo mamlakatlari bilan o'zaro bog'liqlik, masofa va vaqt tanlamas axborotning keng yoyilishi, axborot texnologiyalarining rivojlanishi va undan g'arazli maqsadlarda foydalanish singari salbiy holatlarning kundalik hayotimizga kirib kelishi, har bir davlat oldiga axborot va axborot texnologiyalari orqali sodir etilishi mumkin bo'lgan salbiy hatti-harakatlarga jiddiy e'tibor qaratish lozim ekanligini taqozo etmoqda. Ma'lumotlarga qaraganda, so'nggi yigirma yillikda dunyodagi ko'plab mamlakatlar qonunchiligida, xalqaro huquq sohasida kompyuter jinoyatlarini oldini olish va kiber-fazoda kiberxavfsizlikni ta'minlash muhim ahamiyatga ega bo'lgan masalaga aylandi. Axborot xavfsizligi sohasidagi jinoyatlarni tahlil qilish, ularning kelib chiqish sabablarini o'rganish natijasida ma'lum bo'ldiki, ushbu sohada jinoyatchilikni amalga oshirish jinoyat qonunchiligidagi boshqa jinoyatlardan shiddatligi, o'zidan iz qoldirmaslikning yetarlicha imkoniyatlariga egaligi, jinoyatni sodir etuvchi shaxsdan jinoyatga doir yuqori darajadagi aqliy salohiyatni talab etishi bilan ham ahamiyatlidir. Ushbu jinoyatlarning rivojlanib borishi

insoniyatning so'nggi yillarda internet tarmog'idan foydalanish ko'lamining kengayib borishi bilan asoslanadi. Ma'lumotlarga ko'ra, 2023 yil boshida 5,1 milliarddan ortiq inson bu tarmoqning faol foydalanuvchisi deb topilgan. Bu 2022 yilga nisbatan 7 foizga ko'pdir. Tahlillar, dunyoda internet tarmog'idan foydalanuvchilarning 26,5 foizini 10-24 yoshdagilar, 26,7 foizini 25-34 yoshdagilar tashkil etishni ko'rsatdi. [1]

Axborot texnologiyalari sohasidagi jinoyatlarni oldini olishga doir davlat siyosati quyidagi yo'nalishlarda amalga oshiriladi:

Birinchidan, davlat tomonidan o'rnatilgan tartib-qoidalarga zid hatti-harakatlarni amalga oshirishga qarshi - qonunchilik tizimini yaratish;

Ikkinchidan, davlat tomonidan belgilangan huquqiy normalarga bo'ysunmagan shaxslarga nisbatan yuridik javobgarlik belgilash;

Uchinchidan, sohada amalga oshirilayotgan jinoyatlarni ham axborot texnologiyalari sohasidagi, ham huquqiy sohadagi bilimlariga tayangan holda tahlil eta oladigan, ularni oldini olishga qodir kadrlar tayyorlash, bunda davlat organlari foaliyatini va hamkorligini takomillashtirish;

To'rtinchidan, o'sib kelayotgan yosh avlodga axborotdan foydalanish, internet va elektron qurilmalardan g'arazli maqsadlarda foylanmaslik, ular orqali sodir etiladigan jinoyatlarning huquqiy oqibatlari haqida ma'naviy-ma'rifiy targ'ibot ishlarini amalga oshirish.

O'zbekiston Respublikasining "Axborotlashtirish to'g'risida"gi Qonunining 19-moddasida, axborot resurslari va axborot tizimlarini muhofaza qilish avvalombor, shaxs, jamiyat va davlatning axborot xavfsizligini taminlash maqsadida amalga oshirilishi belgilab qo'yilgan[2]. Qonunda nazarda tutilgan axborot resurslari va axborot tizimlari tushunchasi nafaqat axborot xavfsizligi muammosini, balki, internet va elektron qurilmalar yordamida amalga oshirilayotgan kiberjinoyatchilikni oldini olish davlat siyosatida e'tiborga olingan masalalar qatorida ekanligidadir. Keyingi yillarda O'zbekiston Respublikasining "Ommaviy axborot vositalari to'g'risida"gi, Axborot erkinligi prinsplari va kafolatlari to'g'risida"gi Qonuni, Vazirlar Mahkamasining "Kompyuterlashtirishni yanada rivojlantirish va axborot kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori, "Aloqa va axborotlashtirish sohasida boshqaruvni tashkil etishni takomillashtirish to'g'risida"gi Qarori, "Axborotlashtirish sohasida normativ-huquqiy bazani takomillashtirish to'g'risida"gi Qarorlari o'rganilayotgan mavzuni huquqiy jihatlarini o'zida namoyon etadi. Bundan tashqari, Jinoyat Kodeksining XX bobi "Axborot texnologiyalari sohasidagi jinoyatlar"ni tavsiflashga qaratilgan bo'lib, bunda axborot xavfsizligi qoidalariga amal qilmaslik, telekommunikatsiya tarmoqlaridan ruxsatsiz foydalanish, kompyuter axborotini modifikasiyalashtirish, zarar keltiruvchi dasturlar yaratish kabi harakatlar jinoyat deb topiladi va qonunga binoan javobgarlikka tortish uchun asos bo'ladi[3].

"Kiberjinoyatchilik" tushunchasi axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositalaridan foydalangan holda, virtual tarmoqda daxshat solish, virus va boshqa zararli dasturlar, Qonunga zid axborotlar tayyorlash va tarqatish, xakerlik xujumi, firibgarlik, mualliflik huquqini buzish va kredit kartochkalari va bank rekvizitlarini o'g'irlash singari huquqbuzarliklar ko'rinishida namoyon bo'lmoqda. Kiberjinoyatchilik nafaqat alohida shaxslar yoki tashkilotlar, balki iqtisodiyotning muhim tarmoqlari to'liq kompyuterlashtirilgan har qanday davlatning milliy xavfsizligiga tahdididir. Shundan kelib chiqqan holda, O'zbekiston axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sohasida xalqaro xavfsizlik tizimiga Markaziy Osiyoda birinchi bo'lib qo'shilgani

diqqatga sazovordir. Shuningdek, “Uzinfocom” kompyuter va axborot texnologiyalarini rivojlantirish hamda joriy etish markazi huzurida “UZCERT” kompyuter hodisalariga chora ko‘rish xizmati tashkil etilgani muhim ahamiyatga ega[4]. Bundan tashqari, O‘zbekiston Respublikasi aloqa, axborotlashtirish va telekommunikasiya texnologiyalari davlat qo‘mitasi huzuridagi Axborot xavfsizligin taminlash markazi “Elektron hukumat” tizimining axborot tizimlari, resurslari va malumotlar bazalarining, shuningdek Internet tarmog‘i milliy segmentining axborot xavfsizligini taminlash bo‘yicha takliflar ishlab chiqish, davlat organlar tizimlari va axborot rerurslarida axborot xavfsizligini taminlash singari muhim vazifalarni amalga oshiradi. Axborot xavfsizligi va kiberjinoyatlarga qarshi kurashishida huquqni muhofaza qiluvchi organlar, jumladan, ichki ishlar vazirligi alohida vazifa va funksiyalarni amalga oshiruvchi davlat organi sanaladi.

XULOSA

Bugungi kunda mamlakatimizda joriy etilayotgan zamonaviy raqamli texnologiyalarning hayotimizga jadal kirib kelishi, endilikda axborot tizimlarining xavfsizligini taminlash yanada dolzarb ahamiyat kasb etayotganligini taqozo etadi. Bunda soha bo‘yicha puxta bilim va ko‘nikmalarga ega kadrlarni etishtirish har qachongidanda muhimdir. Zero, global taraqqiyot sharoitida axborot texnologiyalaridan foydalanish madaniyatini va undagi turli xujumlardan himoyalanih mexanizmlariga amal qilish, elektron qurilmalardan foydalanishning yanada zamonaviy, innovasion usullarini izlab topish davr talabidir.

References:

1. A.Tursunov, A.Rasulev. Kiberjinoyatchilikka qarshi kurashish – bu borada kadrlar tayyorlashning muhim masalalari. //“Postda” gazetasi. № 8(4494) 2023 yil 28-fevral.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Axborotlashtirish to‘g‘risida”gi Qonuni. Lex.uz
3. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat Kodeksi. 1994.22.09. Lex.uz
4. A.Xasanov. Internetdagi tahdidlardan himoya. –T.: “Movarounnahr”, 2016. – B. 204-206.